

Міністерство освіти і науки України
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Олексієнко Роман Вікторович

УДК 37.035-057.87+304.4]:378.4(481)

**ГУМАНІТАРНА КУЛЬТУРА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В НОРВЕГІЇ
(друга половина ХХ – початок ХХІ століття)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

академік НАПН України
доктор педагогічних наук, професор,
ШЕВЧЕНКО Галина Павлівна,
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля,
завідувач кафедри педагогіки

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, доцент
ФЕДОРЕНКО Світлана Вікторівна,
Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут ім. Ігоря Сікорського», професор
кафедри теорії, практики та перекладу
англійської мови

кандидат педагогічних наук, доцент
УШАКОВ Артем Сергійович,

Захист дисертації відбудеться 31 жовтня 2019 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.051.06 у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-А, Президія НАПН України, конференц-зала (1 поверх).

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті СНУ ім. В. Даля <https://snu.edu.ua> та в Науковій бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Г, (3 поверх).

Автореферат розіслано 30 вересня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. С. Сідаш

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На межі ХХІ століття Організацією Об'єднаних Націй була прийнята «Декларація тисячоліття», в якій було зафіксовано бачення гуманітарної стратегії розвитку людства та основи цінностей гуманістичного суспільства сучасності й майбутнього. Виховання у студентів гуманітарної культури, як пріоритетної мети освіти має важливе значення для забезпечення стабільності та упорядкування суспільства в умовах його сталого розвитку. Гуманітарна культура виступає тим фундаментом, на основі якого будуються ефективні соціальні відносини, які ґрунтуються на принципах взаємоповаги та поваги до моральних, духовних принципів усього суспільства та певних соціально-культурних груп. Тому вища освіта потребує чіткого визначення сутності гуманітарної культури та її розвитку, як невід'ємної частини сучасної освіти.

Г. Шевченко підкреслює, що культура визначає міру досконалості людини, її освіченість, вихованість, ставлення до світу. Реалізація основних принципів Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., де пріоритетним напрямом розвитку суспільства є гуманітарний, покликаний визначити шлях до гуманістично, соціально та екологічно спрямованого розвитку нашої країни та забезпечити духовно-культурний вектор життєдіяльності українського суспільства.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Гуманітарний вектор розвитку системи норвезької університетської освіти, створення гуманітарного середовища в навчальних професійних закладах, формування гуманітарної культури у студентів і викладачів, через рівень розвитку освітньої системи у Норвегії від другої половини ХХ ст. і до початку ХХІ століття, стає вагомим чинником її інтелектуального, економічного, соціального, науково-технічного, інноваційно-технологічного й культурного розвитку, який значною мірою забезпечує країні стабільність та еволюційний характер розвитку, дозволяє поглиблювати демократичні процеси, поступово підвищувати духовний і матеріальний рівень мирного, творчого життя населення і головної мети прогресивного розвитку людини і суспільства. Сучасна вища освіта в Норвегії в якості основного гуманістичного сенсу соціального розвитку проголошує ставлення до людини як найвищої цінності життя.

Як підкреслюється в Декларації 44-ї сесії Міжнародної конференції ЮНЕСКО з питань освіти, вища освіта ХХІ століття стає не тільки засобом передачі молодому поколінню накопичених знань, а й засобом формування його культурно-морального й гуманітарного потенціалу. Гуманітарна культура в системі норвезької університетської освіти є частиною культурної політики Норвегії. Норвегія вносить свій внесок у глобальну гуманітарну політику і виконує цілі, які імплементуються через розвиток гуманітарної культури у системі норвезької університетської освіти (викорінити крайню бідність до 2030 року; забезпечити «рівні права людини» для всіх до 2030 року; для досягнення

цілей сталого розвитку на основі прав людини рятувати життя; полегшувати страждання і захищати гідність людей в умовах гуманітарних криз). Норвезька університетська система підготовки людини до життя за своїм змістом утримує в собі увесь спектр цінностей, за якими живе глобальне суспільство. Гуманітарна культура виступає специфічним засобом пізнання світу й людини, є тим унікальним соціальним механізмом, завдяки якому відбувається процес успадкування, передача духовних цінностей, соціального досвіду від одного покоління до іншого. Духовні цінності – основа гуманітарної культури.

Пріоритетними тенденціями університетської освіти в Норвегії ХХІ століття є формування гуманітарної культури у студентів в умовах її інформатизації. «Епоха інформації та знань, ера інформації» – так сьогодні характеризують нове століття і новий цивілізаційний цикл, в який увійшло людство. Це ера глобального інформаційного суспільства, найважливішим чинником якого є ефективне використання інформації та наукових знань.

Гуманітарна культура – це інтегральна характеристика особистості, відмінними рисами якої є осягнення духовності, ціннісно-сміслового змісту життя, гуманістичної технології професійної діяльності за допомогою засвоєння гуманітарного знання, розвитку гуманітарного мислення, орієнтації на вищі людські цінності.

Теоретичні основи гуманітарної культури сучасного студентства є предметом вивчення норвезьких (Н. Витосзек, К. Грєндал, Дж. Захс, Р. Леярд, П. Мангсет, Л. Осланд, В. Страт, Дж. Хеллівелл) та українських науковців (В. Годлевська, С. Дичковський, І. Доннікова, О. Дольська, Є. Зеленов, Г. Касьянович, М. Лукашевич, І. Макарова, З. Макаров, Н. Миропольська, В. Моторіна, О. Проказа, О. Смоліна, А. Ушаков, С. Федоренко, Г. Філіпчук та інші).

Педагогічні проблеми норвезької освіти, соціальні та культурні аспекти в освіті розглядаються норвезькими вченими Б. Дж. Пітером, К. Дугласом, К. Ембером, М. Ембером, Д. Левінсоном, Й. Крістеном, Т. Реккедалом.

Духовні цінності, як основа гуманітарної культури, як складова системи виховання розглядається у працях видатних філософів, істориків, педагогів, державних діячів (Ш. Амонашвілі, І. Бех, М. Бердяєв, В. Вернадський, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Костомаров, С. Кримський, П. Могила, І. Огієнко, М. Пирогов, Г. Сковорода, Г. Шевченко та ін.).

Глибоке вивчення й аналіз системи формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Королівстві Норвегія допоможе подолати *суперечності*, що накопичилися в Україні у сфері поліпшення системи гуманітарного вектора розвитку вищої освіти, зокрема між:

- об'єктивною необхідністю формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду та відсутністю його системного вивчення та узагальнення;

- необхідністю аналізу досвіду освіти в інформаційному суспільстві в зарубіжних країнах, як важливої умови інтеграції України у європейський освітній простір і відсутністю цілісного дослідження освіти у скандинавських країнах;

- вимогами сучасного інформаційного суспільства до гуманітарної компетентності людини, її професійної, соціальної та духовно-культурної готовності в умовах інформатизації, мобільності та реальним станом освіти.

З огляду на відсутність глибокого наукового вивчення норвезького досвіду щодо формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти та актуальність цієї проблеми в нових соціально-культурних умовах розвитку України, було обрано тему дисертаційного дослідження «**Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної теми «Духовний розвиток особистості: методологія, теорія і практика», що розробляється кафедрою педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (№ 0105U000264). Тема затверджена Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (протокол № 6 від 24.04.2015 року).

Мета – проаналізувати теоретичні основи та досвід розвитку гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії та визначити шляхи впровадження позитивного норвезького досвіду в систему вищої освіти України.

Об'єкт дослідження – процес формування гуманітарної культури в норвезьких студентів.

Предмет дослідження – теоретичні основи гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії.

Відповідно до об'єкта, предмета й мети було визначено такі **завдання дослідження**:

1. обґрунтувати гуманітарну культуру, як невід'ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії;

2. схарактеризувати сутність, структурні компоненти гуманітарної культури, та уточнити роль гуманітарної культури у системі норвезької університетської освіти в умовах інформатизації вищої освіти в Норвегії як педагогічну проблему від другої половини ХХ – початку ХХІ ст.;

3. визначити виховний потенціал гуманітарного середовища та загального компонента підготовки в норвезьких університетах для формування гуманітарної культури студентів;

4. систематизувати факти про роль гуманітарної культури студентів у майбутній професійній діяльності, як чинника гармонізації відносин людини до етноприродного середовища та провідний чинник успішної реалізації Цілей сталого розвитку 2030.

Концепція дослідження. Провідною ідеєю концепції є розуміння гуманітарної культури, як інтегративної якості особистості, що виявляється в: духовно зорієнтованому ставленні особистості до світу загалом і себе зокрема,

тому що духовність розглядається, як спосіб людського буття, що визначається системою життєзначущих цінностей; осягненні ціннісно-сміслового сенсу життя шляхом засвоєння комплексу знань у гуманітарній, природничій, суспільній сферах і мистецтві.

Для досягнення поставленої мети були використані такі **методи дослідження**:

загальнонаукові: аналізу й синтезу – для визначення проблем, що потребують вирішення, формулювання завдань дослідження й висновків; індукції та дедукції – під час переходу від дослідження загальних фактів до конкретних і навпаки; узагальнення – для узагальнення педагогічних фактів та досвіду формування гуманітарної культури у студентів Норвезьких університетів; конкретизації – для визначення термінів і понять, встановлення сутності гуманітарної культури; класифікації – для складання систематизації – для упорядкування досліджуваних фактів, подій та процесів; аналогії – для встановлення відповідності понять і термінів в українській та норвезькій науках; системного підходу – для розгляду освітніх систем Королівства Норвегія й України, аналізу їх складників; структурно-функціональний – для аналізу побудови освітньої системи країни дослідження, її елементів та механізмів функціонування;

специфічні: контент-аналізу – для вивчення інформаційних джерел та педагогічної документації; історичного аналізу – для з'ясування фактів і подій, що впливали на процес формування та розвиток системи університетської освіти в Норвегії; періодизації – для розгляду історичних фактів та подій у хронологічному порядку.

Теоретичну основу дослідження гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії становлять наукові положення й висновки теорій та концепцій із таких питань: фундаментальні положення гуманістичної педагогіки; зміст курикулумів загальної підготовки студентів норвезьких університетів; організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури студентів у вищій школі в Норвегії; гуманітарна культура сучасного студентства як чинник гармонізації відносин людини до етноприродного середовища.

Джерельну базу дослідження становлять: державні нормативно-правові документи, що регулюють університетську систему освіти Норвегії; методичні рекомендації та програми Бергенського університету (University of Bergen), Арктичного університету Норвегії (The Arctic University of Norway), Норвезького університету наук про життя (The Norwegian University of Life Sciences), Норвезького університету науки й технологій (Norwegian University of Science and Technology); фундаментальні наукові праці норвезьких науковців та діячів; автореферати дисертацій та дисертації вітчизняних науковців; матеріали конференцій; зарубіжні періодичні видання; матеріали фондів Національної бібліотеки Норвегії (Nasjonal biblioteket), Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Віртуальної норвезької бібліотеки (Virtual Norwegian Library); матеріали офіційних сайтів Міністерства знань Норвегії, Міністерства

освіти і науки Норвегії, офіційних сайтів університетів Норвегії; матеріали всесвітньої мережі Інтернет.

Хронологічні межі дослідження Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1950-х рр. до 2015 р. Нижня межа зумовлена початком розвитку університетського сектору вищої освіти в Норвегії. Верхня межа зумовлена прийняттям «Декларації тисячоліття» ООН, яка визначила Цілі Розвитку тисячоліття, тобто всеосяжні рамки цінностей, принципів і ключових чинників розвитку людства до 2015 року.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* предметом комплексного наукового аналізу стали теоретичні основи гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії другої половини ХХ – початку ХХІ ст.;

- *уточнено* поняття «гуманітарна культура», як складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії; розуміння місця гуманітарної культури в системі норвезької університетської освіти в умовах глобальної інформатизації від другої половини ХХ ст. і до початку ХХІ століття;

- *подальшого розвитку* набули наукові уявлення про роль гуманітарної культури студентів Норвезьких університетів, як чинника гармонізації відносин людини до етноприродного середовища, чинника забезпечення якості професійної освіти студентів в умовах глобалізації;

- *до наукового обігу введено* маловідомі матеріали Міністерства освіти і науки Норвегії, наукові роботи норвезьких учених, що висвітлюють питання гуманітарної культури студентів, навчально-виховні та навчально-методичні матеріали норвезьких університетів; історичні факти й події, пов'язані з розвитком гуманітарного вектору університетської освіти в Норвегії в умовах глобальної інформатизації; нормативно-правові документи, що регулюють освітню політику Норвегії; звіти норвезьких і міжнародних установ та організацій щодо гуманітарної культури студентів.

Практичне значення дослідження норвезького науково-педагогічного досвіду полягає в розробці теоретичного інструментарію для подальших емпіричних досліджень у процесі формування особистісної гуманітарної культури і шляхів активізації теоретичних компонентів навчання студентів, як у системі післядипломної освіти, так і в самоосвіті. Матеріали, зібрані під час дослідження, теоретичні та практичні положення, висновки і джерельна база можуть бути використані для подальших наукових розвідок питання формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Україні та за кордоном. Основним завданням у такому випадку є не переформатування того, що дане людині від природи, а виявлення її здібностей і задатків, креативного потенціалу, а також створення максимально сприятливих умов для його актуалізації.

Впровадження результатів дисертації. Результати дослідження були впроваджені в освітній процес Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (довідка № 1203/1507 від 21.10.2019), комунального закладу «Харківської гуманітарно-педагогічної академії» Харківської обласної

ради (довідка № 01-13/598 від 10. 10. 2019), Сєверодонецького хіміко-механічного технікуму СНУ ім. В. Даля (довідка № 01-24/121/1 від 02.10.2019 р.), Державного вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет» (довідка № 30 від 07.10.2019 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорено на: Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегії сталого розвитку: на шляху до 4 сильнішої громади» (21 жовтня 2016 р., Сєверодонецьк); Міжнародній науково-практичній конференції «Університетська наука. Проблеми міжнародної інтеграції» (3-5 травня 2017 р., Сєверодонецьк); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Культурна особистість у світлі виховання, освіти і духовної безпеки» (23 травня 2018 року, м. Київ); V Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасний рух науки», що присвячена головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience» – прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату (7-8 лютого 2019 р., м. Дніпро); X Міжнародній науково-практичній конференції «Духовно-культурне виховання особистості в умовах входження людства в Епоху Культури» (30 травня 2019 р., м. Київ). Основні результати та висновки дослідження обговорювалися й отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедри іноземних мов та професійної комунікації Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, щорічних звітно-наукових конференціях, круглих столах, методичних семінарах (2015–2019 рр.).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлені в 15 одноосібних публікаціях, з яких: 8 – статті в наукових фахових виданнях, 7 – тези доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (281 найменування, із них 148 англійською та норвезькою мовами) та 10 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 250 сторінок, із них основного тексту – 198 сторінок. В основному тексті дисертації вміщено 2 рисунка та 10 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення дослідження, вказано джерельну базу, дані щодо апробації та впровадження результатів дослідження, надано інформацію про публікації автора.

Перший розділ «Теоретичні основи дослідження гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії» присвячено: теоретичному аналізу сутності і структури гуманітарної культури студентів; розгляду гуманітарної культури як складника духовної культури та стрижня культурної ідентичності громадян Норвегії; висвітленню специфіки гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії. Дослідження проводилося з опорою на ідеї соціодинаміки

культури А. Арнольдова, М. Бахтіна, В. Біблера, М. Кагана, Д. Лихачова, Ю. Лотмана, А. Макарені, М. Мамардашвілі, В. Межуєва, А. Моля. Проаналізовано педагогічні аспекти норвезької освіти, які розглядаються норвезькими вченими Б. Дж. Пітером, К. Дугласом, К. Ембером, М. Ембером, Д. Левінсоном, Й. Крістеном, Т. Реккедалом. Університет стає символом науки і культури, де головною цінністю є людська особистість, а метою є її вільний і багатогранний розвиток. Підвищення гуманітарних культурних функцій університету спрямоване на забезпечення його відповідності виклику 21-го століття щодо можливостей людини у кардинально мінливих умовах, соціально-економічних потребах розвитку країни, духовних потребах особистості, суспільства.

Вища освіта сучасних скандинавських країн, яка є складником європейського освітнього простору, є носієм його основних характеристик, що досліджують вітчизняні та зарубіжні науковці: А. Кулікова, О. Огієнко, Л. Филипповець, Е. Коккерсволд, Р. Лаппен, Р. Лунгстад, Я. Петерсон, Р. Расмуссен, Н. Свенссон, В. Сьюпаул, В. Тевліна, Т. Хьюсен, Т. Йєнсен, П. Шернквіст, С. Юліусдотір, Д. Якобсон та ін.

Світова наука розглядає гуманітарну культуру, як «набір універсальних людських ідей, ціннісних орієнтацій і якостей особистості», «універсальні методи пізнання і гуманістичні технології професійної діяльності», «гармонію культури пізнання». Гуманітарна культура в сучасному розумінні – світогляд Людини, втілений практично і прогнозований теоретично, ґрунтується на вірі, що навколишній Світ можна уявити у свідомості. По-іншому, це універсальний комплекс матеріальних і духовних цінностей, створений виключно суб'єктивною (особистісною) свідомістю людини й суспільства. Це мораль, релігія, мистецтво, політика, філософія і т. п., що входять в поняття духовне.

Обґрунтовано методологічний базис дослідження гуманітарної культури норвезьких студентів, який охоплює взаємопов'язану сукупність підходів на загальнонауковому (діалектичний, міждисциплінарний, соціокультурний, аксіологічний, системний, парадигмальний підходи), конкретно науковому (феноменологічний підхід) і технологічному (інноваційний підхід) рівнях, що дало змогу виявити сутнісні характеристики феномену «гуманітарна культура студентів», як педагогічну проблему та педагогічні умови і принципи формування гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії.

Як зазначає Г. Шевченко, освіта і виховання повинні стати джерелом енергії для подальшого «виробництва культури», де термін «культура» тісно пов'язаний з високими моральними цінностями, ... культура визначає міру досконалості людини, її освіченість, вихованість, відношення до світу».

Гуманітарна культура розглядається, як невід'ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. З'ясовано, що реальним втіленням гуманітарної культури в Норвегії є її *історичний досвід*, національний *менталітет народу*, *гуманітарна політика* країни, що має на меті створення умов для соціально-гуманітарного розвитку суспільства, соціальної інтелектуально-духовної безпеки людини, *та гуманітарна сфера* – суспільне буття, що схарактеризоване через призму пріоритетів людини й людських

цінностей. У Білій книзі «Знання для всіх» («Mer kunnskap til flere») чітко визначено: «Розвиток знань є передумовою для зміцнення норвезької економіки, забезпечення повної зайнятості, досягнення ефективних змін і підготовки шляху для нових видів діяльності економічного життя. (...) в економічному сенсі освіта має стратегічне значення для нашого створення цінності» (Т. Rekkedal). У результаті успішного розвитку сьогодні у двадцять першому столітті Норвегія є однією з високорозвинених інформаційно-індустріальних країн світу і «державою добробуту». Норвегія – найщасливіша країна світу за рейтингом «World Happiness Report 2017» незалежних експертів ООН. Базовою основою всіх змін у Норвегії є стан духовних потреб громадян. Як зазначає Директор Центру ділового співробітництва в північних регіонах (Університет Нурланда) Фрудо Меллемвік Норвегія – країна миру. Саме в Норвегії вручають одну з Нобелівських премій – премію миру, всі інші нагородження відбуваються у Швеції.

Встановлено, що гуманітарна політика розвитку Норвегії ґрунтується на цілях сталого розвитку (Sustainable Development Goals - SDGs), які були прийняті всіма державами-членами ООН у 2015 році. Ці цілі забезпечують глобальні рамки для зусиль зі сприяння сталому розвитку, миру та справедливості до 2030 року. П'ять галузей мають пріоритет у гуманітарній політиці розвитку Норвегії: освіта; здоров'я; зміна клімату, навколишнє середовище й океани; розвиток приватного сектору, сільське господарство та відновлювальні джерела енергії; гуманітарна допомога. Гуманітарна культура виступає специфічним засобом пізнання світу і людини, є тим унікальним соціальним механізмом, завдяки якому відбувається процес успадкування, передача духовних цінностей, соціального досвіду від одного покоління до іншого. У цьому аспекті проаналізовано її структурні компоненти (когнітивний, аксіологічний, комунікативний, емоційний, рефлексивний, діяльнісний). Світ гуманітарної культури – це рефлексивний зріз людського досвіду й буття, що міститься в мові, традиціях, переказах, текстах культури. У такий спосіб формується *національний дух норвезької молоді*.

Сучасні вітчизняні вчені (О. Базалук, І. Бех, В. Кафарський, П. Кендзьор, С. Максименко, Т. Потапчук, Г. Філіпчук) і зарубіжні (П. Шафер, Г. Гофстеде, Д. Ларчер, В. Кимлік, Г. Фенес, К. Гапгуд, Р. Чумічева) розглядають сутність культурної ідентифікації, як освоєння людиною цінностей, норм і традицій, як шлях становлення особистісно-смиислової складової людини, в якій відбивається світ ідей, культурні цінності, традиції. Саме культурна ідентифікація надає особистості цілісність і стає відображенням світобачення і своєрідною пам'яттю народу. Культурна ідентифікація сприяє вихованню особистості як носія цінностей своєї нації й культури в прагненні до загальнолюдських цінностей.

С. Рубінштейн підкреслював: «Серце людини зіткано із її людських відношень до інших людей: те, чого вона варта у цілому визначається тим, до яких людських відношень людина прагне, які стосунки з іншими людьми вона здатна встановити». Серед норвежців є популярна приказка: «Lykke er som et kyss. Hvis du skal nyte det, må du gi det til noen» (Щастя, як поцілунок. Щоб користуватися ним, потрібно поділитися з кимось). Ф. Мамедов зазначав, що

культура Норвегії – одне з найбільш чудових явищ світової цивілізації, неповторно яскравих за своїм самобутнім національним змістом і не менш дивовижних за гуманістичним характером і ефективністю форм соціального розвитку. Історія розвитку норвезької культури – це історія пізнання і дбайливого перетворення норвезької природи, людини і суспільства. Це історія плідної інтелектуальної та емоційної діяльності, напруженої й сумлінної фізичної праці її громадян на благо людини й суспільства, це історія любові до життя.

Як зазначають Лидвин М. Осланд та Пер Мангсет, основні характерні особливості, традиції та цінності норвезької культурної політики: *однорідність, елігатаризм (рівноправність), державна підтримка, інституціалізація* (єдина організаційна система), *корпоративність, децентралізація*.

Відповідно до мети й завдань дослідження, розглянуті структура та функції гуманітарної культури, як загалом ставлення до суспільства, так і окремих її елементів до системи культури (адаптивна, виховна, ідентифікативна, інтеграційна, інформативна, креативна, комунікативна, людинотворча, нормативна, релаксаційна, перетворювальна, світоглядна, сигніфікативна, трансляційна, ціннісно-орієнтаційна та ін.).

Гуманітарна культура в системі норвезької університетської освіти гармонійно співвідноситься з основними напрямками її удосконалення, до яких належать:

- розвиток набуття навичок та знань для продуктивної робочої сили та конкурентоспроможної світової економіки;
- сприяння розвитку творчості, інноваційного мислення та підприємництва;
- підвищення та розповсюдження рівня активної участі в навчанні;
- створення суспільства, що сприяє включенню всіх у життя;
- підвищення стандартів викладання та навчання;
- сприяння створенню суспільства знань;
- сприяння розумінню всіх громадян важливості навчання упродовж життя в різних компонентах;
- створення бази даних за стратегією та заходами, що сприятимуть доступу до навчання упродовж життя для всіх громадян;
- забезпечення та проведення стратегій, що включають освітню політику, тренінги, молодь, отримання роботи, соціальне включення та інформатизацію суспільства.

Протягом останніх десятиліть в Норвегії, відбувалася зміна суспільної парадигми – від *технократичної* до *індустріальної*, від *індустріальної* до *інформаційної*. На розвиток освіти вплинули суспільні інтеграційні процеси, такі напрямки розвитку суспільства, як глобалізація, демократизація, створення єдиного інформаційного простору тощо. Оскільки конкурентоздатність держави й окремо взятої людини залежить від володіння інформацією, тому інформатизація освіти розглядається в площині нового підходу до організації навчання – гуманітарного.

Дослідженню ролі вищої освіти в інформаційному суспільстві, інформатизації університетської освіти в Норвегії присвячено чимало праць зарубіжних та норвезьких вчених: E. Aabø, K. Ask, E. Brandt, G. Haug, G. Haugoy, Z. KarvalicsLaszlo, T. Karterud, S. Lange, F. Moe, T. NilsenMohn, H. RaaumOddbjörn, T. Rekkedal, P. Saettler, та ін. Суттєвий вклад у розробку означеної тематики внесли українські науковці і педагоги, зокрема: В. Андрущенко, В. Бебик, В. Биков, Л. Губерський, Є. Додонов, О. Зернецька, М. Зубок, М. Жолдак, О. Кивлюк, Б. Кормич, О. Кравченко, В. Кремень, А. Кудін, О. Литвиненко, Я. Любивий, В. Лях, В. Лук'янець, Є. Макаренко, М. Михальченко, В. Огнев'юк, Л. Озадовська, В. Пазенок, Г. Почепцов, І. Предборська, О. Скубашевська, І. Степаненко, С. Сисоєва, О. Уваркіна, А. Ярошенко, С. Яшанов та ін.

Наукові аспекти інформатизації освіти розглядалися в дослідженнях таких учених: В. Биков, О. Глазунова, О. Гуменний, І. Захарова, Ю. Машбиць, Н. Морзе, Л. Морська, М. Жалдак, Ю. Жук, Л. Карташова, Л. Петренко, О. Спирін, В. Олійник, Р. Тарасенко, М. Чурсін та інших учених. Натомість малочисельними є праці, у яких висвітлюються сутнісні аспекти створення гуманітарного середовища в умовах інформатизації університетської освіти, формування гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації суспільства та освітнього середовища. Виділяють три основні етапи інформатизації освітніх процесів: електронізація (кінець 50-х – початок 70-х); комп'ютеризація (середина 70-х - кінець 90-х); інформатизація (наш час).

У Норвегії ідея створити всеосяжний план дій у галузі інформаційно-комунікаційних технологій виникла у відповідь на ініціативу з боку Європейського Союзу, котрий наприкінці червня 2000 року прийняв План дій «Електронна Європа». Програма «eNorge» створена в рамках «Електронної Європи», але адаптована до норвезьких умов. У цьому документі («eNorge») уряд Норвегії заявив, що має намір досягти мети інформаційного суспільства та суспільства знань за усіма трьома головними вимогами, які повинні бути гарантовані: *доступ – компетенція – впевненість*. Вища освіта в інформаційному суспільстві – це, насамперед, *академічне середовище інформаційного обміну*. Отже, такий обмін передбачає не лише засвоєння, але й передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману, і, що є найголовнішим – продукування знань.

Аналіз теоретичних засад досліджуваної проблеми виявив, що гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти є важливою ланкою підготовки фахівців усіх профілів у Норвегії. Виховання у студентів гуманітарної культури як пріоритетної мети освіти має важливе значення для забезпечення стабільності та благоустрою суспільства в умовах його сталого розвитку. Уточнено зміст і сутність понять «культура», «гуманістична культура», «гуманітарна культура», «духовна культура», «інформаційно-освітнє середовище» та укладено глосарій базових понять дослідження проблеми гуманітарної культури студентів у вищих навчальних закладах Норвегії.

Результати дослідження норвезької науково-історичної, науково-педагогічної літератури дозволили визначити сутність і роль гуманітарної

культури у системі норвезької університетської освіти від другої половини ХХ - початку ХХІ ст.: вища освіта ХХІ століття стає не тільки засобом передачі молодому поколінню накопичених знань, а й засобом формування його культурно-морального і гуманітарного потенціалу.

Висвітлено внесок Норвегії у глобальну гуманітарну політику і які цілі вона виконує через розвиток гуманітарної культури в системі університетської освіти: забезпечення рівності людей, охорона навколишнього середовища, викорінення бідності, гуманітарна допомога людям, які постраждали від військових дій або природних катаклізмів. Фінансовий капітал у Норвегії розумно інвестується в людський капітал: духовність в знання, вміння, організованість і гуманітарну культуру громадян. Університет світової гуманітарної культури стає символом науки і культури, де головною цінністю є людська особистість, а метою є її вільний і багатогранний розвиток.

У другому розділі **«Досвід формування гуманітарної культури норвезьких студентів як фактор забезпечення якості професійної освіти в умовах глобальної інформатизації»** виокремлені й схарактеризовані фундаментальні періоди становлення норвезької моделі загальної підготовки студентів; розкрита роль гуманітарних дисциплін загального компонента вищої освіти Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів; здійснений теоретичний аналіз психолого-педагогічних засад загальної підготовки, як підґрунтя формування гуманітарної культури; розглянуті основні принципи змістового наповнення курикулумів загальної підготовки закладів вищої освіти Норвегії; висвітлені організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури норвезьких студентів. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії розглядається, як базис формування гуманітарної культури студентів.

ХХІ століття ЮНЕСКО оголосило «століттям освіти». Освіта, як соціальне явище, зорієнтована на формування особистості і виконує важливі функції соціалізації та професіоналізації людини. Тому система освіти – стратегічно важлива сфера людської діяльності, один з тих соціальних інститутів, значущість яких невинно зростає із прогресом суспільства. У міжнародному рейтингу QS Rankings державні університети Норвегії займають престижні позиції. Виявлено специфіку норвезького освітнього терміна «заклад вищої освіти».

У дослідженні критеріями відбору норвезьких закладів вищої освіти слугували: 1) *географічне розташування* – територіальне охоплення чотирьох районів: Східний (Остландет), Західний (Вестландет), Центральний (Тронделаг) і Північний (Норд-Норге); 2) *галузі знань* – технічна й гуманітарна, а також багатогалузева спрямованість закладу вищої освіти; 3) *джерело фінансування* – належність до приватного й державного секторів фінансування.

Розглянуто типову структуру курикулуму загальної підготовки студентів найбільш відомих університетів Норвегії: Бергенського університету (University of Bergen), Університету Тромсе, коледжу Фінмарка, які були об'єднані в Арктичний університет Норвегії (The Arctik University of Norway), Норвезького університету наук про життя (The Norwegian University of Life Sciences), Норвезького університету науки і технологій (Norwegian University of Science and Technology), яку утворюють: комунікативний компонент (навчальні курси з

академічного письма, риторики і спеціально розроблені для студентів першого року навчання курси-семінари різної соціокультурної тематики, побудовані на дискусії) та розширений компонент (курси гуманітарного, природничого, суспільно-соціального, мистецького спрямування).

Висвітлено, що гуманітарна місія *Норвезького університету наук про життя*, (Norwegian University of Life Sciences, NMBU) полягає в тому, щоб сприяти добробуту планети, сприяти збереженню основи для життя в майбутньому за допомогою видатних досліджень, освіти, поширення знань та інновацій. Міждисциплінарні дослідницькі програми NMBU генерують інновації, що стосуються навколишнього середовища, в галузі харчових продуктів, здоров'я, охорони навколишнього середовища, клімату та сталого використання природних ресурсів. *Університет Бергена* (University of Bergen, UiB) має три стратегічні напрямки: морські дослідження, кліматичні та енергетичні переходи та глобальні виклики. У цих галузях UiB внесе свій вклад в розвиток суспільства завдяки чудовим дослідженням, освіті, міждисциплінарному співробітництву, поширенню знань та інновацій. Основні дослідження *Арктичного університету Норвегії* (The Arctic University of Norway) UiT фокусуються на полярному середовищі, дослідженнях клімату, житті корінних народів, перетворенні світу й конфліктів, телемедицині, медичній біології, космічній фізиці, науці про рибне господарство, лінгвістиці.

Концепція *Норвезького університету науки й технологій* (NTNU – Norwegian University of Science and Technology) – «Знання для кращого світу!» (Knowledge for a better world). Сила NTNU – це компетентність у галузі науки і техніки в поєднанні з академічною широтою, міждисциплінарністю і гуманітарним вектором виховання студентів. Діяльність NTNU ґрунтується на фундаментальних демократичних цінностях. Особлива місія Норвезького університету науки і технологій – сприяння розвитку Норвегії, створення економічних, культурних та соціальних цінностей.

На основі контент-аналізу курикулумів загальної підготовки в закладах вищої освіти Норвегії визначені принципи побудови цих освітніх документів; розглянуті основні виховні імперативи (громадянське й гуманітарне виховання) процесу формування гуманітарної культури норвезьких студентів; схарактеризовані організаційно-педагогічні умови формування гуманітарної культури студентів та методи, форми й засоби їх реалізації під час загальної підготовки у вищій школі Норвегії, визначений виховний потенціал загального компонента підготовки в норвезьких університетах для формування гуманітарної культури студентів.

Були визначені блоки дисциплін, досить повно представлених у навчальних планах спеціальності, які дають можливість отримати:

- моральне, естетичне, фізичне, правове, громадянське, економічне виховання (гуманітарний блок);
- розумове, екологічне виховання (блок природничо-наукових дисциплін);
- трудове – під час виробничої практики і безпосередньо в навчальному процесі як в аудиторії, так і під час самостійної роботи.

Уточнено педагогічні методи, що формують світогляд і ціннісні орієнтації

студентів; методи, що стимулюють мотивацію; методи, що сприяють розкриттю творчого потенціалу особистості і її якісного приросту.

Були систематизовані факти про роль гуманітарної культури студентів у майбутній професійній діяльності, як чинника гармонізації ставлення людини до етноприродного середовища. Досліджено, що вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у контексті формування гуманітарної культури та професійних ціннісних орієнтацій студентів проходить з урахування таких педагогічних умов: реалізації аксіологічного підходу у відборі змісту навчального матеріалу з урахуванням особливостей виховного впливу дисциплін соціально-гуманітарного циклу; інноваційних форм і методів навчання у викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу спрямованих на формування ціннісного сенсу майбутньої професії; соціально-культурної діяльності, яка безпосередньо організовується у вишах, створення необхідних умов для вільного професійного розвитку особистості студента, його мислення й культури.

У контексті гармонізації відносин між людством і природою в норвезьких університетах проводяться сучасні екологічні дослідження спрямовані на розв'язання таких практичних завдань:

- оптимізація механізмів взаємодії суспільства і природи, гармонійний розвиток системи «природа – господарство – населення»;
- дослідження особливостей існування з урахуванням результатів впливів антропогенної діяльності на природні системи;
- вивчення зворотного впливу антропогенного середовища на життєдіяльність людей і способи існування інших живих істот;
- створення науково обґрунтованої системи природокористування;
- прогнозування змін природного середовища під впливом діяльності людини, збереження середовища існування людини;
- інтенсифікація виробництв низки галузей на основі ресурсозбереження і впровадження екологічно чистих технологій;
- охорона об'єктів природної спадщини людства;
- збільшення тривалості життя та зниження захворюваності населення, підвищення його добробуту та соціального комфорту.

Зважаючи на викладене вище, констатуємо, що гуманітарна освіта ХХІст. є важливою ланкою підготовки фахівців усіх профілів у Норвегії та розглядає актуальні питання, які не лише стосуються навчального закладу, але й суспільства загалом та забезпечення його робочими місцями. З цією метою вона спрямована на виховання активних громадян, здатних мислити глобально, що загалом сприяє формуванню в них гуманітарної культури.

Цінність гуманітарного вектору університетської освіти в Норвегії полягає в тому, що вона готує студентів до успішної життєдіяльності в приватних та муніципальних секторах, у різних структурах демократичної держави та до того ж, навіть у різних спільнотах; сприяє формуванню свободи думок та виховання толерантності, усвідомлення того, що всі люди мають однакові права; виховує повагу до національної спадщини, готує до життя у суспільстві; закладає міцну основу для прийняття незалежних рішень, які принесуть користь суспільству; допомагає особистості у визначенні життєвого шляху, ціннісних орієнтирів;

сприяє формуванню екологічного мислення та усвідомлення того, що природа – найцінніше багатство людини.

Норвежці – патріоти своєї країни, пишаються її державним устроєм, демократичними свободами. Отже, вища освіта Норвегії відповідає на виклики часу, перебуває у стадії прогресивного розвитку, орієнтується на кращі європейські стандарти функціонування. Тому немає сумнівів у тому, що раціональне використання досвіду норвезьких педагогів із реформування освітньої галузі сприятиме демократизації вітчизняної системи освіти, передусім її гуманізації й успішному входженню в загальноєвропейський простір.

Дослідження теоретичних основ гуманітарної культури студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) дає підстави для таких висновків:

1. Обґрунтовано гуманітарну культуру, як невід’ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. Виявлено, що найголовніші риси національної ідентичності громадян Норвегії є: історична територія, спільні міфи та історична пам’ять, духовна культура, спільна масова, громадська культура; єдині юридичні права та обов’язки для усіх членів; спільна економіка. Сутність культурної ідентифікації полягає в усвідомленому прийнятті індивідом відповідних культурних норм і зразків поведінки, ціннісних орієнтацій. Духовні цінності – основа гуманітарної культури, складник системи виховання, що розглядається, як спосіб людського буття. Виділяються якості особистості зі сформованою гуманітарною культурою, наприклад: гуманітарно розвинена людина здатна усвідомити свою персональну відповідальність за все те, що відбувається в її найближчому оточенні і в країні. Окреслено термінологічне поле дослідження, яке представлено поняттями «культура», «гуманістична культура», «духовна культура», «гуманітарна культура». Духовні цінності являють собою основу гуманітарної культури та розглядаються як складник системи виховання, якість особистості й спосіб людського буття, що визначається системою життєзначущих цінностей.

2. Схарактеризовано сутність гуманітарної культури, яку в норвезькому академічному суспільстві розуміють, як інтегративне утворення, яке включає в себе різні сфери культури, об’єднані поняттям «буття людини». Це культура моральна і правова, соціально-політична, художньо-естетична, комунікативна, психологічна, валеологічна, екологічна та ін. У гуманітарній культурі всі зазначені сфери мають загальну підставу – гуманізм, гуманістичну етику. Визначено, що гуманітарна політика розвитку Норвегії ґрунтується на цілях сталого розвитку (Sustainable Development Goals - SDGs), які забезпечують глобальні рамки для зусиль зі сприяння сталому розвитку, миру та справедливості до 2030 року (освіта; здоров’я; зміна клімату, навколишнє середовище і океани; розвиток приватного сектору, сільське господарство та відновлювані джерела енергії; гуманітарна допомога). Уряд Норвегії приділяє першочергову увагу забезпеченню якісної освіти і зайнятості, особливо для молоді та осіб, що піддаються ризику маргіналізації. Уточнено роль гуманітарної культури в системі норвезької університетської освіти в умовах інформатизації вищої освіти в Норвегії від другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Констатовано,

що гуманітарна культура – це основна сфера культури, яка «відповідає» за формування уявлень людини про світ і їх регулювання, а також за: ціннісні орієнтири, соціальні норми поведінки, етикет і церемоніальні програми, художні та образні уподобання людей. Гуманітарна культура виконує найважливіші функції в системі «особистість», задає життєві цінності та ідеали (як особистісні, так і громадські), соціальні орієнтації та стандарти поведінки, сприяє суспільній злагоді, консолідації людських спільнот, забезпечує індивідуальне самовизначення особистості (її розуміння сенсу життя, уявлення про честь і гідність та ін.). Охарактеризовано структурні компоненти гуманітарної культури норвезьких студентів, з'ясовано її функції (адаптивна, інтеграційна, інформативна, креативна, комунікативна, нормативна, релаксаційна, перетворювальна, сигніфікативна, трансляційна та ін.)

3. Розглянуто тенденції, які сприяють формуванню гуманітарної культури у студентів в умовах інформатизації академічного середовища:

- формування системи безперервної освіти як універсальної форми діяльності, спрямованої на розвиток особистості протягом усього життя;
- створення єдиного інформаційного освітнього простору;
- активне впровадження нових засобів і методів навчання, орієнтованих на використання інформаційних технологій;
- синтез засобів і методів традиційної й комп'ютерної освіти;
- створення системи випереджувальної освіти.

Освіта Норвегії сьогодні до пріоритетів відносить вміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства та створюють належну базу трудових ресурсів. Становлення інформаційного суспільства закріплено в державній доктрині Норвегії: «Інформаційна технологія дедалі більше впливатиме на всі сектори суспільства» (Better utilization of information technology in Norway).

Визначено потенціал загального компонента підготовки в норвезьких університетах для формування гуманітарної культури студентів. Виявлено, що стратегія формування гуманітарної культури у студентів норвезьких університетів в умовах глобальної інформатизації ґрунтується на наступних педагогічних принципах: опорі на позитивне в людині та її вчинках, єдності вимог і поваги до особистості вихованця, *етнізації* (принцип виховання, покликаний орієнтувати на врахування у виховному процесі ідей формування особистості, напрацьованих у межах кожного етносу для збереження його своєрідності, специфічності і підтримки кращих надбань прадідів та їх актуалізації, донесення нащадкам); *народності* (принцип полягає у використанні з виховною метою ідей єдності загальнолюдського і національного, що сприяє формуванню національної спрямованості виховання, любові до батьківщини і її народу, шанобливого ставлення до культурної спадщини, народних традицій і звичаїв, національно-етнічної обрядовості людей, що населяють Норвегію); *природовідповідності* (принцип виховання, який вимагає врахування багатосторонньої і цілісної природи особистості та рідного їй краю, який базується не тільки на її фізичних, психічних, психологічних, анатомічних, вікових особливостях, а й на етнічних, регіональних, статевих, оскільки

нехтування їх значенням у процесі виховного впливу призводить до різномірних наслідків для цілісного розвитку); *культуровідповідності* (принцип виховання, який означає здійснення виховного процесу на народознавчій основі з урахуванням мови народу, його мистецтва); вихованні у колективі, у праці, демократизації, відповідності виховання індивідуальним особливостям молоді, інтегративності, поєднанні цілеспрямованої виховної діяльності з ініціативою студентів, гуманізації, зв'язку виховання з життям.

4. Систематизовано факти про роль гуманітарної культури студентів у майбутній професійній діяльності, як чинника гармонізації відносин людини до етноприродного середовища, де *екологічність*, як духовна основа планетарного виховання, відображає єдність людини і природи, потребу у глобальному захисті середовища існування людства, що вимагає виховання розуміння людиною себе, як частки природи, як її активного захисника, та провідний чинник успішної реалізації *Цілей сталого розвитку 2030*.

Обґрунтовано методологічні підходи до вивчення проблеми формування гуманітарної культури норвезьких студентів на загальному та науковому рівнях: *діалектичний* підхід (зумовлює висвітлення внутрішньої логіки педагогічного феномену та особливостей його виникнення і становлення в Норвегії); *міждисциплінарний* підхід (уможливлює використання наукових концепцій гуманітарних і соціальних наук, зокрема педагогіки, психології, соціології, філософії, економіки, історіографії, глобалістики, культурології); *соціокультурний* підхід (передбачає розгляд формування гуманітарної культури студентів у поєднанні соціальних і культурних чинників); *аксіологічний* підхід (визначає спрямованість освітнього процесу на виховання загальнолюдських цінностей як невід'ємного складника життєдіяльності студентів); *системний* підхід (розкриває структурно-функціональні особливості гуманітарної культури студентів та взаємозалежність її складників); *феноменологічний* підхід (забезпечує розгляд ціннісних смислів і потреб студентів у процесі формування гуманітарної культури, як складного педагогічного феномену); *інноваційний* підхід (постулює необхідність вивчення особливостей застосування в освітньому процесі закладів вищої освіти Норвегії новітніх технологій, які зорієнтовані на динамічні соціокультурні зміни сьогодення і ґрунтуються на методиках розвитку критичного і креативного мислення, комунікативних навичок, соціально-адаптивної здатності студентів).

5. Визначено шляхи впровадження позитивного норвезького досвіду в систему вищої освіти України.

Отже, вважаємо, що представлений у дослідженні норвезький досвід формування гуманітарної культури студентів заслуговує на увагу, творче освоєння та використання в українській вищій школі, а також у вітчизняній педагогічній теорії і практиці.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях

1. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід’ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018, Вип. 5 (86). С. 133-141.

2. Олексієнко Р. В. Університетська освіта в Королівстві Норвегія в умовах інтенсивної інформатизації суспільства. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. Вип. 1(82). С. 172-183

3. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. Одеса: Вид-во ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2018. Вип. 5. С. 25-28.

4. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура як невід’ємна частина сучасної освіти. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 1(76) С. 160-165

5. Олексієнко Р. В. Деструктивний вплив засобів масової інформації як загроза духовній безпеці сучасної особистості. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 2 (77). С.199-205.

6. Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура у системі норвезької університетської освіти. *Науковий журнал: Інноваційна педагогіка. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій*, м. Одеса, 2018. № 5. С. 25-28.

7. Олексієнко Р. В. Formation of the Humanitarian Culture among Students of Norwegian Universities as the Pedagogical Problem. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2018. Вип. 3 (84). С. 140-150.

8. Олексієнко Р. В. Загальна підготовка у вищій школі Норвегії як базис формування гуманітарної культури студентів. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць / Гол. ред. : Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. Вип.3(90). С. 97-99.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Олексієнко Р. В., Сура Л. Г. **Мультимедійные программы как одна из перспективных форм организации процесса обучения иностранным языкам. Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти**: зб. матеріалів XII міжнар. наук.-практ. конф., 30-31 трав. 2016 р. : в 2 ч. Ч. 1 / М-во освіти і науки України,

Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля [та ін.] ; [за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А.]. Монреаль: ЦСП «НБК»; Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 156-158.

10. Олексієнко Р. В. Використання віртуальних засобів АКТ як інструментів формування професійної компетенції майбутніх перекладачів. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матеріали I міжнар.наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 26-27 трав. 2017. С. 46-49.

11. Олексієнко Р. В. Інформатизація університетської освіти в Норвегії. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції: «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні», м. Львів. 22-23 лютого 2019. С. 87-90.

12. Олексієнко Р. В. Роль гуманітарного середовища вищих навчальних закладів Норвегії у формуванні гуманітарної культури студентів. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матер. II міжнар. наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 26-27 черв. 2019. С. 46-49.

13. Олексієнко Р. В. Університетська освіта в Норвегії. «Сучасний рух науки», що присвячена головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience»: зб.наук. праць V міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату, м. Дніпро, 7-8 лютого 2019. С. 56–58.

14. Олексієнко Р. В. Formation of Humanitarion Culture of Students in Norway. /Р. В. Олексієнко // Advanced Technologies in Research and Education: collection of research materials of the Second International Conference; 5-7 of March 2019. Severodonetsk: Publishing House of the VDEUNU. 2019. P. 192–193.

15. Олексієнко Р. В. Формування гуманітарної культури у студентів норвезьких університетів як фактора гармонізації відносин людини до етноприродного середовища. Перспектива розвитку наукових досліджень у контексті глобалізаційних змін: освіта, політика, економіка, міжкультурна комунікація: матер. III міжнар. наук.-практ. конф., м. Сєверодонецьк, 24-25 трав. 2019. С. 46-49.

АНОТАЦІЇ

Олексієнко Р. В. Гуманітарна культура студентів в умовах інформатизації університетської освіти в Норвегії (друга половина ХХ – початок ХХІ століття). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2019.

Обґрунтовано поняття гуманітарна культура, як невід’ємний складник духовної культури та стрижень культурної ідентичності громадян Норвегії. Охарактеризовано сучасну систему імплементації «Цілей сталого розвитку 2030», які були прийняті всіма державами-членами ООН у 2015 році, в проекції гуманітарної підготовки фахівців. Гуманітарна культура виступає тим

фундаментом, на основі якого будуються ефективні соціальні відносини, засновані на духовних принципах усього суспільства.

Розглянута «третя місія» провідних норвезьких університетів (Norwegian University of Life Sciences, Norwegian University of Science and Technology, University of Bergen та ін.) в імплементації Цілей сталого розвитку 2030 – Цілей розвитку тисячоліття. Систематизовані факти про роль гуманітарної культури студентів у майбутній професійній діяльності як фактора гармонізації відносин людини до етноприродного середовища, де екологічність, як духовна основа планетарного виховання, відображає єдність людини і природи, потребу у глобальному захисті середовища існування людства, що вимагає виховання розуміння людиною себе як частки природи, як її активного захисника.

Ключові слова: гуманітарна культура, цінності гуманістичного суспільства, гуманітарна освіта, норвезька університетська освіта, гуманітарне знання, гуманітарне мислення.

Алексеев Р. В. Гуманитарная культура студентов в условиях информатизации университетского образования в Норвегии (вторая половина XX – начало XXI века) – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук (доктора философии) по специальности 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики». – Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля, Киев, 2019.

Обосновано понятие гуманитарная культура как неотъемлемая составляющая духовной культуры и стержень культурной идентичности граждан Норвегии. Охарактеризована современная система имплементации «Целей устойчивого развития 2030», которые были приняты всеми государствами-членами ООН в 2015 году, в проекции гуманитарной подготовки специалистов. Гуманитарная культура выступает тем фундаментом, на основе которого строятся эффективные социальные отношения, основанные на духовных принципах всего общества.

Рассмотрена «третья миссия» ведущих норвежских университетов (Norwegian University of Life Sciences, Norwegian University of Science and Technology, University of Bergen и др.) в реализации Целей устойчивого развития 2030 – Целей развития тысячелетия. Систематизированы факты о роли гуманитарной культуры студентов в будущей профессиональной деятельности как фактора гармонизации отношений человека к этноприродной среде, где экологичность, как духовная основа планетарного воспитания, отражает единство человека и природы, потребность в глобальной защите среды обитания человечества, что требует воспитания понимания человеком себя как частицы природы, как ее активного защитника.

Ключевые слова: гуманитарная культура, ценности гуманистического общества, гуманитарное образование, норвежское университетское образование, духовные ценности, гуманитарное знание, гуманитарное мышление.

Oleksiienko R. V. Humanitarian culture of students in the conditions of informatization of university education in Norway (the second half of the XX - the beginning of the XXI century). – Manuscript.

Dissertation for the Degree of Ph.D. in Pedagogical Sciences in specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. – Kyiv, 2019.

The theoretical and practical bases of the humanitarian culture in the system of Norwegian university education from the second half of the twentieth century and to the beginning of the twenty first century have been covered. The concept of humanitarian culture as an integral part of spiritual culture and the core of the cultural identity of Norwegian citizens has been substantiated. The modern system of implementation of the "Goals of Sustainable Development 2030" in the projection of humanitarian training of specialists has been described.

The analysis of the theoretical foundations of the problem under investigation has revealed that the humanitarian culture of students in the informatization of university education in the Kingdom of Norway is an important element in the training of specialists in all profiles in Norway. Formation of students' humanitarian culture as a priority goal of education is essential for ensuring stability and improvement of society in the conditions of its sustainable development. Humanitarian culture is the foundation upon which the effective social relations are grounded, based on the principles of mutual respect and respect for the moral, spiritual principles of society as a whole and certain social and cultural groups. The analysis of Norwegian scientific and historical, scientific and pedagogical literature and historical sources made it possible to determine that the period of the second half of the 20th - the beginning of the 21st century can be conditionally divided into three main periods: the first period (1950-1980s), the second period (1980-2000 years) , the third period (2000- present time). This division is based on certain historical, political, social, economic and humanist changes in Norway and the effects of the world scientific and pedagogical researches. It has been established that humanitarian development policy of Norway is based on Sustainable Development Goals (SDGs) adopted by all UN member states in 2015. These goals provide a global framework for efforts to promote sustainable development, peace and justice by 2030.

The "third mission" of the leading Norwegian universities (Norwegian University of Life Sciences, Norwegian University of Science and Technology, etc.) has been considered in the implementation of the Millennium Development Goals (MDGs) 2030. The facts about the role of the humanitarian culture of students in future professional activities as a factor in harmonization of human relations with the ethno-natural environment have been systematized, where environmental friendliness as the spiritual basis of planetary education, reflects the unity of man and nature, the need for global protection of the human environment.

Key words: humanitarian culture, humanitarian strategy, values of humanistic society, humanitarian education, Norwegian university education, spiritual values, humanistic technology of professional activity, humanitarian knowledge, humanitarian thinking, human values.